

CĂȘĂTORIE ȘI NUNTĂ „CA SPECTACOL” ÎN FAMILIILE BOIEREȘTI DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA ÎN SECOLUL AL XVII-LEA

ANCA-DANIELA HUȚ

MARRIAGE AND WEDDING AS A “SPECTACLE” WITHIN THE ARISTOCRATIC FAMILIES OF ȚARA ROMÂNEASCĂ AND MOLDOVA IN THE XVIITH CENTURY

ABSTRACT: This study depicts the main stages of a wedding ceremonial in the aristocratic families of Țara Românească and Moldova in the XVIIth Century. Sometimes lost or continually changed customs were included as part of these ceremonials, but, in general they kept with their initial unique meaning: consecrating the newly wed to a mature, grown-up status. Acknowledging that the wedding is the most extensive ritual of family life, the aristocracy of the XVIIth Century have regarded this event with great care and consideration. As a result, the wedding ceremony was embellished by a multitude of acts that were meant to provide it, through wealth and power, with a specific distinction.

Among the aristocratic families the initiative for courtship and marriage was destined to men as they were meant to discuss and negotiate the dowry with the girl's parents. Once this was established and an agreement was reached an engagement ceremony was conducted then followed by the official wedding. Carefully planned by the two families, the wedding was seen as a perfect opportunity to gather all the members of their community and to celebrate this happy event. Within

REZUMAT: Studiul expune principalele etape ce au stat la baza unui ceremonial al nunții în familiile boierești din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea. În ceremonialul unei nunți au putut fi întâlnite, de-a lungul vremii, multiple obiceiuri, pierdute în timp sau modificate continuu, însă în „repertoriul” lor toate au avut același unic scop, și anume: consacrarea tinerilor căsătoriți în starea de maturi. Înțelegând că nunta este cel mai extins obicei al vieții de familie, clasele boierești din secolul al

the wedding ceremonial the offering of gifts was seen as an event of high significance. In the early stages the gifts were seen as being given with an unspoken obligation that they were to be returned, later on, in another form. Therefore, this exchange of gifts created a complex and intricate relationship among the members of the society.

Within its new family the woman brought with her the dowry from her parents. Once this dowry was given the woman lost the right to inherit the paternal wealth if there were any other male descendants. With families that had only daughters, the name and wealth of the family was not lost but passed on, usually to the youngest of the girls.

As a conclusion, the wedding ceremony in the aristocratic families of the XVIIth Century Țara Românească and Moldova, with their multiple acts was a very important event. The preparations and the actual rituals were involving the entire community around the aristocratic families and were conducted with great enjoyment and glamour, becoming a true spectacle that carried on for days in a row, sometimes for whole weeks.

XVII-lea au acordat acestui eveniment atenția cuvenită. Astfel, în toată desfășurarea ei, nunta a fost urmată de o serie de acte menite să o înfrumusețeze și să-i imprime acea măreție specifică, prin bogăție și putere.

În rândul familiilor boierești, inițiativa căsătoriei, a peștitului, a apartinut bărbatului, care a tratat condițiile și a negociat zestrea cu părinții fetei. După ce se ajungea la un consens, se încheia logodna și abia apoi se oficia taia căsătoriei. Pregătită cu mare atenție de către cele două

familiei, nunta devenea o ocazie perfectă pentru întâlnirea membrilor comunității, dar și un prilej de bucurie pentru aceștia. În cadrul aceluiași ceremonial al nunții, darurile au avut o semnificație considerabilă. Într-o primă fază, ele erau dăruite, apoi, printr-o obligație ce ținea de onoare, ele erau returnate sub o altă formă. Astfel, practicarea darurilor a apărut ca o înlănțuire de schimburi complexe ce a antrenat o întreagă societate.

În noua familie creată, femeia venea însoțită de zestre, primită de la părinții ei. O dată ce își primea zestre, femeia era exclusă de la moștenirea paternă atunci când existau descendenți masculini. Totuși, în familiile

în care nu se aflau decât fete, numele și averea familiei nu se pierdeau, ci ele erau preluate de unele din fiice, de obicei de mezina familiei.

În concluzie, privită pe toată întinderea ei, nunta în familiile boierești din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea, cu multiplele ei etape, ce s-au succedat de la o clipă la alta, a fost un moment deosebit de important. Prin pregătirile ce le-a presupus, prin ritualurile ce-au implicat întreaga comunitate, în jurul acestui eveniment din viața boierilor, înconjurat cu toată dragostea și sărbătorit cu mare fast, s-a format un adevărat spectacol, ce se întindea de la câteva zile, la săptămâni întregi.

KEYWORDS: wedding, engagement, gifts, dowry, aristocrats, woman, family.

CUVINTE-CHEIE: nuntă, logodnă, daruri, zestre, boieri, femeie, familie.

După cum bine menționa, într-o amplă și celebră lucrare, profesorul și folcloristul Ovidiu Bârlea, „nunțile românești dezvăluie un ceremonial pe cât de pitoresc, pe atât de complex pe alocuri depășind în amploare toate celelalte obiceiuri ale anului și ale ciclului familial”¹. Acest ceremonial al nunții, născut din nevoi impuse de un ritual de trecere de la o stare socială la alta, a putut fi întâlnit aproape oriunde și oricând. El a fost gustat, din cele mai vechi timpuri, cu aceeași emoție și în strânsă dependență față de starea economică și socială a colectivității în cadrul căreia se petrecea nunta. Cu o bogată, respectiv variată, gamă de obiceiuri, actul nupțial a subliniat și a amplificat dragostea pentru frumos și creativitatea artistică a locuitorilor de pe întreg spațiul românesc. Căci, nunta s-a dovedit a fi „spectacolul cel mai însetat de fast, ostentația fiind trăsătura dominantă, cu intenția de a consemna clipa de măreție pe răbojul eternității”².

Plecând de la această constatare, și anume că nunta s-a caracterizat ca fiind, de-a lungul vremii, un moment deosebit, de o rară frumusețe și de o fascinantă gingășie, lucrarea de față își propune evidențierea principalelor etape din cadrul unui ceremonial al nunții, având ca model familiile boierești din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea.

În familiile boierești, familii ce au fost situate în zona elitei sociale și politice, în partea cea mai vizibilă și mai spectaculoasă a societății³, căsătoria fiecărui copil de boier⁴, fată sau de băiat, a fost un eveniment ce s-a planuit din timp, pregătit cu mare grijă, pentru ca totul să se petreacă în cele mai prielnice condiții. Pe lângă alegerea unui bun partener, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere social și moral⁵, căsătoria a mai ridicat și alte probleme particulare: constituirea unei zestre și prepararea unui mare ospăț, cu participarea unui număr cât mai considerabil de nuntași, de regulă boieri de seamă⁶.

Căsătoria a fost precedată de logodnă, care a avut valoarea unei promisiuni de căsătorie și căreia i s-a atribuit o conotație religioasă, încheierea ei făcându-se în fața preotului sau a episcopului⁷. Altfel spus, logodna era un act prin care tinerii își făceau publică dorința de a se căsătorii. Ea era o etapă importantă, chiar necesară, înainte de căsătorie, care permitea cunoașterea mai bine a tinerilor între ei, pe de-o parte, iar, pe de altă parte, începerea pregătirilor de nuntă, pregătiri ce erau făcute de către părinți. Însă, e bine să amintim aici că, de cele mai multe ori, în familiile boierești, logodna, ca și căsătoria, a fost privită de către

1. Bârlea 1981, p. 424.

2. *Ibidem*.

3. Formând clasa nobilă la români, boierii au umplut, de-a lungul vremii, filele istoriei cu vitejia lor, „apărând țara ca o moșie, ca un bun concret și aducător de venituri”, dar și cu anarhia, cu rivalitățile dintre ei (Panaitescu 1994, p. 31).

4. Conform uzanțelor vremii, băieții sau fetele din aceeași familie se căsătoreau în ordinea vârstei; cel mai în vârstă primul și abia apoi „cei ce urmau” (*Călători*, VI, p. 208; Marcu 1997, p. 121).

5. Cu privire la acest aspect, vezi Huț 2009.

6. Ghițulescu 2003, p. 48.

7. Chirilă 2003, p. 66.

părinți ca o afacere, în care setea, nestăvilită, de avere, dorința de a păstra neamul într-o neîntreruptă stare de înflorire, a fost elementul determinant pentru încheierea ei. O realitate tristă, dacă stăm să ne gândim, dar adevărată, în care părinții au ales să-și crească și să-și educe copiii. Logodna lua, în felul acesta, o formă josnică prin excelență, ce nu făcea decât să neglijeze, aproape întru totul, sentimentele viitorilor miri.

Logodna avea loc, de obicei, cu ocazia peștitului. În mod normal, inițiativa peștitului trebuia să aparțină băiatului; pentru o fată se considera că este rușinos să „umble” să se mărite⁸. La acel moment, după negocierea zestrei, se cădea de acord asupra datei căsătoriei și se schimbau daruri între tineri și părinții lor, după care toți cei prezenți acolo, cu ocazia logodnei, luau parte la un ospăț⁹.

Logodna nu era, însă, o simplă învoială, ce putea să fie răsturnată în orice moment¹⁰. Ea era o perioadă în care se „plămădea” viitorul, un răstimp în care cei doi tineri priveau în aceeași direcție, cu devotament, încredere și fidelitate¹¹. Logodna era un legământ solemn, ce implica obligații și angajamente de ambele părți, producea efecte juridice atât privitor la soarta tinerilor, cât și a bunurilor înaintate cu această ocazie¹². Niciunul dintre logodnici nu se putea căsătorii cu o altă persoană, căsătoria unui bărbat cu o femeie logodită era considerată ca fiind infracțiune penală și cel vinovat era judecat ca un „preacurvariu”¹³. În plus, răpitorul unei femei logodite era pedepsit cu moartea, iar o logodnică ofensată putea să fie apărută în instanță de logodnicul ei¹⁴. Cât despre statutul darurilor, soția avea dreptul să le păstreze atât în caz de divorț, precum și după moartea soțului. Numai în situații de adulter ea pierdea aceste daruri, împreună cu zestrea sa¹⁵.

În mod firesc, la data stabilită, cu prilejul logodnei, se desfășura nunta. Fericitul eveniment era anunțat de către niște soli, care mergeau pe la celelalte curți domnitoare și făceau invitațiile necesare¹⁶. Eforturile pentru organizarea nunții continuau cu alegerea nașului de cununie. Între naș și fin se stabilea o legătură spirituală¹⁷, care permitea lărgirea cercului de alianțe, dotată cu o putere asemănătoare legăturilor de sânge¹⁸. Datorită importanței și rolului pe care îl avea în viața tinerilor căsătoriți, nașul era ales, de obicei, din rândul oamenilor de frunte ai clasei sociale, din rândul acelor oameni care erau capabili să-i ajute din punct de vedere material, dar și moral, pe cei doi miri, care porniseră împreună în noua viață de familie. Când însuși domnul era naș de cununie, atunci ospățul nunții se ținea la curtea domnească și mirele primea, în acea zi, din partea domnului, un „gugiuman”, la fel ca al său, și un cal. De altfel, pe toată durata ospățului nunții, mirele stătea la masă în dreapta domnului, cu capul acoperit, fiind servit, împreună cu domnul, de slujitorii curții¹⁹.

După numirea nașului, pregătirile pentru „spectacolul” nunții continuau cu ultimele alegeri în materie de haine și bijuterii. Cea mai mare atenție și importanță era acordată miresei. Ea trebuia să fie cât mai gătită, pentru a arăta tuturor bogăția familiei. Obligația „împodobirii” miresei cu haine și bijuterii îi revenea mirelui, care trimitea aceste daruri prin intermediul „călțunilor”²⁰. După un lung ceremonial, făcut cu multă măiestrie, mireasa, înveșmântată și „împodobită” cu darurile primite de la „călțuni”, aștepta, emoționată și nerăbdătoare, venirea celui care avea să-i fie soț, însoțit de alți tineri, prieteni și rude. De acolo, după

8. Cantemir 1973, p. 238.

9. În dreptul cutumiar, dota se făcea, în egală măsură, și pentru băiat și pentru fată, existând în acest sens o adevărată „competiție” între părinți pentru a nu rămânea mai prejos, unii față de alții, în alcătuirea zestrei propriilor copii (Marcu 1997, p. 122).

10. *Ibidem*, p. 121.

11. Ghițulescu 2002, p. 89.

12. Suci 1998, p. 71.

13. Marcu 1997, p. 121.

14. *Îndreptarea legii* 1652, glava 172, p. 174.

15. Székely 1997, p. 69.

16. „Nu-ș va pierde numai zestrele muiarea ceaia ce va fi făcut preacurvie, ce încă-și va pierde și darurile câte i-au fost dăruit bărbatul, și acealea toate le va lua înapoi.” (*Îndreptarea legii* 1652, glava 215, p. 221); vezi și *Carte românească* 1646, glava 16, p. 110.

17. Ghițulescu 2002, p. 98.

18. *Îndreptarea legii* 1652, p. 193.

19. Nașul, de multe ori, dăruia moșii întregi finului, pe care-l privea ca pe fiul său (Iorga 1992, p. 120).

20. Cantemir 1973, p. 245.

21. O descriere a hainelor și a bijuteriilor ce urmau să fie purtate de către mireasă o întâlnim la Nicolae Iorga. Din relatarea lui aflăm că, după ce mirele își alegea „călțunarul”, acesta, călțunarul, mergea, în casa miresei, „pentru a-i duce călțunii de mătase albă cu flori și mărgăritare, precum și un ișlic cu pietre scumpe, un inel și o salbă.” (Iorga 1992, p. 121).

ce mireasa era prezentată împreună cu carul de zestre socrilor, se îndreptau cu toții, într-un alai cât mai mare²², înspre Biserică, pentru a primi „binecuvântarea bisericească”²³. Pentru cununia religioasă, în mijlocul Bisericii se așternea un covor, pe care stătea mirele la dreapta, iar, la stânga, mireasa, amândoi având sub tălpi galbeni, ce simbolizau lepădarea de lume. Preotul rostea apoi o rugăciune, se făcea schimbul de trei ori al inelelor și punerea pe cap a cununilor. Și pentru ca legământul căsătoriei să fie pecetluit până la moarte, celor doi miri li se dădea să guste de trei ori pâine întinsă în miere, ca semn al dragostei și al unirii veșnice²⁴. Tot în Biserică, printre alte imagini cu care era „împănată” cununia religioasă se relevă și cea în care, pentru fertilitatea noului cuplu, se aruncau în sus nuci, castane, cofeturi, bani, toate plătite de către nun, care avea și grija făclilor, a ișlicului de ginere și a covorului, pe care îngenuncheau mirii²⁵.

Se poate spune, așadar, că nunta a avut menirea de a celebra, prin unirea celor doi protagoniști, constituirea unei familii. O familie în care, prin ritualurile de trecere, s-a urmărit să se asigure belșugul în gospodărie, fertilitatea și, mai ales, cum vom vedea mai târziu, sporul în copii, prin mesele încărcate în mod ostentativ, cu mâncare și băutură²⁶. Totodată, unele acte și gesturi ce au „alimentat” cununia religioasă, în totalitatea ei, au avut menirea de a pune în lumină coeziunea conjugală, fidelitatea, care a apărut ca un proiect comun, deschis spre viitor, în care două persoane, în orizontul promisiunilor și al limitelor, trebuiau să se recunoască reciproc²⁷.

Ceremonia religioasă se încheia cu sărutarea Evangheliei, după care mireasa își acoperea capul cu un văl alb, gest ce însemna intrarea în rândul femeilor măritate²⁸. După oficierea cununiei religioase, când cei doi tineri aveau, în fapt, binecuvântarea preotului, spre seară, se desfășura marele ospăț al nunții. O nuntă ținea mai multe zile²⁹, pentru familiile aristocratice ea se întindea până la două-trei săptămâni³⁰, perioadă în care invitații nu făceau altceva decât să bea, să joace, să cânte din instrumente și din gură³¹. Prin muzică și dans, prezentate ca un act ceremonial bine organizat, nuntașii își exprimau sentimente și emoții, își exteriorizau starea de exuberanță, de revărsare a veseliei³². Ca urmare, jocul, ca fenomen artistic, a avut meritul de a reuni laolaltă pe membrii comunității, într-o însuflețire unitară, reușind, în mod simultan, să scoată în relief unele personalități artistice reprezentative³³. În prima zi a nunții, mireasa nu mânca, ci stătea doar la joc, cu fața acoperită până la miezul nopții, când își îndepărta vălul alb de pe față și pleca împreună cu soțul ei pentru a desăvârși legătura tainică a căsătoriei³⁴. Cei care participau direct la dans începeau să joace mai întâi în casă, după care treceau în curte și din curte se întindeau, uneori, pe stradă. Căpetenia jocului, în șirul bărbaților, era un bătrân boier cu toiagul în mână, după el venea nunul și, în al treilea rând, mirele, iar, între femei, în frunte sta nuna, având lângă ea mireasa³⁵. Apoi, mai aveau obiceiul să facă un cerc mare și toți câți erau se țineau de mână. În mijlocul cercului stăteau țiganii, cărora le revenea datoria de a cânta din

22. După ce se alcătua alaiul pentru drum, mirele ducea mireasa „ca pe o pradă”, în „rădvan”, și în timp ce aceasta urca pe scară, nuna, care o însoțea, arunca, în semnul unei urări de belșug, un covrig și un pahar cu vin, iar înaintea mirelui se vărsa o cofă cu apă (*Ibidem*, p. 122).

23. Cantemir 1973, p. 242.

24. *Ibidem*, p. 242–243.

25. Iorga 1992, p. 122.

26. Bârlea 1981, p. 426.

27. Barbu 2005, p. 110.

28. *Călători*, VI, p. 123.

29. Începea, de obicei, joia, iar ceremonia religioasă și marea petrecere aveau loc duminica (Cantemir 1973, p. 241).

30. Referindu-se la nunta lui Alexandru vodă, fiul lui Radu vodă, cronicarul Miron Costin semnala că această nuntă, „la care veselie erau adunate două țări”, a durat două săptămâni, „cu mari petrecării și bivșuguri” (Costin 1958, p. 91); la o asemenea nuntă, care ținea două sau chiar trei săptămâni, masa era întinsă în fiecare zi, de dimineața și până seara, și când se făcea ziuă, bucătarii aduceau un cocoș fript, cu pene, vreme în care un alt bucătar cânta cucurigu sub masă. A doua zi, „începea lunga petrecere a unor timpuri sănătoase și voioase” (Iorga 1992, p. 123).

31. *Călători*, V, p. 76.

32. Suci 1998, p. 116.

33. Buçsan 1971, p. 108.

34. *Călători*, V, p. 76.

35. Iorga 1992, p. 122–123.

strună și din glas „*tot felul de cântece înfocate*”. Atmosfera, ne arată surprins Erasmus Henrich Schneider von Weismantel, călător străin prin ținuturile Moldovei, putea să se întindă ceasuri întregi, timp în care se juca de se cutremura pământul, chiar o jumătate de zi, fără ca oboseala să se citească pe chipul lor.³⁶

Moment esențial al suitei de acțiuni și ceremonii ce au caracterizat o nuntă boierească, ospățul nunții a fost văzut ca o masă a bucuriei și a iubirii creștine, ca o modalitate de a-ți manifesta respectul pentru noua familie întemeiată. Exprimând statutul social-economic al celui ce îl oferea, ospățul nunții a apărut ca o confirmare a căsătoriei și a cununiei, ca o recunoaștere de către toți participanții a unirii celor doi miri și a celor două neamuri de către, prin și în cadrul comunității³⁷. În acest context, la marea petrecere, care marca o nouă secvență a obiceiului de nuntă, poate și cea mai importantă, fiecare invitat se așeza la masă, unde urma să fie servit de către stăpânii casei, în ziua dintâi servind și mirele, cu multe feluri de mâncare alese cu grijă³⁸ și cu băutura din abundență³⁹. Dacă prin împrejurimi, în acel ceas, trecea un străin, ne dezvăluie Niccolo Barsi, el era pofțit să bea împreună cu nuntașii. În cazul în care străinul refuza să participe la sărbătoarea nunții, el era luat pe sus și dus în casă, unde i se dădea să bea până se îmbăta, întrucât, se socotea „*că este o mare rușine ca un străin să plece de la ei fără să se fi îmbătat*”⁴⁰. Fiind vorba de o situație impusă, nu ne surprinde atitudinea străinului, în momentul plecării, față de stăpânul casei. La gestul boierului, care s-a vrut a fi ospitalier și prietenesc, străinul, plin de nemulțumire, răspundea cu blesteme și injurături⁴¹.

Remarcăm, din cele prezentate până aici, că oficierea căsătoriei nu a fost un moment care a marcat doar viața cuplului, ci era, totodată, și un prilej de bucurie atât pentru cei doi, cât și pentru membrii comunității⁴². Preferința pentru veselie, pentru zgomot și pentru fast făcea ca o nuntă să se transforme într-o sărbătoare grandioasă. Însă, așa cum lesne ne putem imagina, o astfel de nuntă presupunea o pregătire în prealabil, bine organizată, dar și o putere financiară echilibrată⁴³; numai în acest fel se puteau face față unor cheltuieli, care nu erau deloc mici. O seamă de bani, presupunem că a cheltuit și Nicolae-vodă pentru nunta fiului său, Constandin beizadea cu fiica lui Radu Cantacuzino, căruia îi organizase o nuntă foarte frumoasă, cu „mari și multe veselii”, nun mare fiind însuși preafelicitul patriarh al Ierusalimului⁴⁴.

„Spectacolul” nunții se încheia cu darurile făcute de invitați tinerilor căsătoriți și cu citirea foii de zestre. Fără a intra în prea multe amănunte, precizăm doar că boierii țineau, întotdeauna, evidența cadourilor primite de la participanții la ospăț. Cel care se ocupa de acest aspect era un diac, datorită lui fiind de a nota cu grijă, într-un catastif, darul și numele celui ce l-a oferit. Cinstea o începeau nașii, care erau părinții spirituali, sfătuitoarii de suflet ai noii familii, mai apropiați decât rudele de sânge, urmați de socrii mari și socrii mici. În continuare, cinstea era oferită de către frații și surorile mirilor, de către oficialități, rude apropiate vârstnice, prieteni, vecini și, nu în ultimul rând, de către tineret⁴⁵. Darurile erau dintre cele mai variate, de la bani⁴⁶, la un cal, o vacă, o oaie, un porc, o bucată de pământ sau obiecte de îmbrăcăminte⁴⁷. Spre exemplu, la nunta jupânesei Dobra cu Bratu, mare comis, aceasta a primit cadou de nuntă două pahare de argint, unul dăruit de nun, iar altul de jupâneasa Chera⁴⁸. La rândul ei, femeia, mireasa, văzută ca un simbol al daru-

36. *Călători*, VIII, p. 360.

37. Suciu 1998, p. 95.

38. Solcan 2005, p. 30.

39. Iată un exemplu reprezentativ. La nunta lui Constantin Șerban, Paul de Alep, ca și participant direct la acest eveniment, menționează că a băut, la masa boierului, de la 70 până la 80 de cupe cu vin (*Călători*, VI, p. 217).

40. *Călători*, V, p. 76.

41. *Ibidem*.

42. Mulți dintre cei care participau la nuntă, mai ales tinerii, veneau doar de dragul jocului (*Călători*, VIII, p. 359).

43. Ospățul nunții nu a fost ignorat nici de către cei săraci. Ei au sărbătorit evenimentul în limitele posibilităților pe care le-au avut (Ghițulescu 2002, p. 97).

44. *Cronicari munteni* 1970, p. 167–168.

45. Suciu 1998, p. 116.

46. Toți banii erau adunați într-o tavă ce făcea ocolul mesei trecând prin fața fiecărui nuntaș. După ce tava se umplea, banii adunați erau puși într-un șervet și pecetluiti (*Călători*, VI, p. 211).

47. *Ibidem*.

48. *Catalogul*, III, p. 49.

lui⁴⁹, era cel mai însemnat producător al bunurilor care făceau obiectul darurilor și, în mod concomitent, factorul principal în circulația lor⁵⁰. În această calitate simbolică, cu un rol determinant în „universul darului“, mireasa era nevoită să răspundă la darurile primite, tot cu daruri atât pentru nași, cât și pentru copiii lor⁵¹. Totodată, boierul avea datoria de a se achita de toate invitațiile venite din partea celor ce asistaseră la nunta organizată de el și de familia sa⁵². În acest sens, îl ajuta actul întocmit de diac, prin intermediul căruia ținea o evidență a nunților la care urma să participe și a valorii cadourilor pe care trebuia să le ofere, căci în funcție de cât se primea, atât se da⁵³. Practicarea darurilor se înfățișa ca un ciclu și nu ca un act izolat. Acest ciclu a fost analizat în trei faze: a da, a primi și a înapoia, momente obligatorii nu doar în familiile boierești, ci în toate clasele sociale⁵⁴. Supuși triplei obligații: de a da, a primi și a înapoia, boierii au înțeles, pe deplin, că tocmai prin maniera în care se achită de această datorie, acced la o viață socială echilibrată și ordonată. În genere, darurile reciproce între participanți și noua familie, între mire și mireasă, între cele două familii care se uneau, au avut menirea de a consacra și, mai ales, de a intermedia buna înțelegere și armonia viitoare⁵⁵, de a consolida, în felul acesta, „comuniunea dintre membrii ei“⁵⁶. Putem aprecia, prin urmare, că, în comportamentul premarital, darurile au contribuit la sublinierea caracterului spectacular al evenimentului și au cumulat un important rol ritual. În același timp, ele au modelat gândirea și comportamentul oamenilor, nuanțând, prin benefica lor prezență, atitudini, sentimente, intenții sau decizii⁵⁷. Între obligație și libertate, darurile au făcut parte dintr-o înlănțuire de schimburi complexe, ce au putut fi asemănate cu un joc. Jocul darurilor, după opinia noastră, nu a avut o formă distructivă. Bazat pe principiul reciprocității, unde predominant a fost elementul onoarei, care putea să fie pierdut, în orice moment, dacă nu se se îndeplinea obligația absolută de a întoarce darurile, el a avut și rostul de ajutor material al noului cuplu, aflat la început de drum. De asemenea, jocul darurilor, prin raportul dar-contra-dar, ce a cooptat nu numai pe actorii direct implicați, adică nu numai pe cei doi soți, ci și familia lărgită, ba chiar mai mult, întreaga societate, a fost un fenomen care a unit din punct de vedere social și a dus la existența unei solidarități între oameni.

În ceea ce privește foaia de zestre⁵⁸, ea era făcută publică, în vreme ce soții se țineau de mână în mijlocul camerei, de către diac⁵⁹. Reamintim că elaborarea foii de zestre⁶⁰ avea loc în ziua logodnei, iar transferul efectiv al zestrei se întâmpla doar după nuntă, odată cu mutarea fetei în noua casă⁶¹. Cel care se îngrijea de alcătuirea zestrei era tatăl, numai în caz de deces locul său era luat de către mamă⁶². Cui îi revenea această responsabilitate conta mai puțin. Important era ca obligația să fie onorată, indiferent de condiții, deoarece o femeie nu se putea mărita fără a avea zestre; zestrea fiind acea parte din averea părintească pe care orice fată trebuia să o primească în momentul căsătoriei⁶³. Cu toate acestea, documentele ne dezvăluie și cazul unor

49. Legătura specială dintre femeie și dar, comună tuturor societăților umane, a fost dată, în primul rând, de statutul femeii. „Dar prin excelență“, femeia se dăruia pe sine în dragoste, ea era „dată în căsătorie“ și tot ea era cea care „dăruia“ viață copiilor săi. Se mai adaugă la aceasta faptul că o calitate a femeii a fost, și încă mai este, maniera sentimentală în care a intrat în relații cu ceilalți. Astfel se mai poate explica de ce darul, care a reprezentat o activitate și o relaționare afectivă, s-a inserat în sfera preocupărilor feminine (Văduva 1997, p. 52).

50. *Ibidem*.

51. De regulă, nuntașii erau „dăruțiți“ cu maramă, gevele, cămăși sau alte lucruri mai mărunte (Ghițulescu 2002, p. 99).

52. *Ibidem*.

53. *Ibidem*.

54. Văduva 1997, p. 26.

55. *Ibidem*, p. 99.

56. Bârlea 1981, p. 429.

57. Văduva 1997, p. 100–101.

58. În mod normal, se făcea foaie de zestre scrisă doar pentru fete. Pentru băieți, ea se făcea foarte rar, doar când părinții fetei cereau acest lucru, având oarecare îndoieli în legătură cu făgăduielile cuscrilor (Rădulescu 1991, p. 42).

59. Cantemir 1973, p. 243.

60. Documentul prin care o fată era pusă în posesia zestrei purta denumirea de „zapis“, „zapis de zestre“, „scrisoare“, „foia zestrilor“ etc. (Ghițulescu 2000, p. 214).

61. Toate bunurile primite de către mireasă, de la părinții ei, erau încărcate într-o căruță și duse acasă la mire (Cantemir 1973, p. 243).

62. Solcan 2005, p. 36.

63. Ghițulescu 2000, p. 213.

fete care nu au primit zestrea cuvenită de la părinții lor, fără să știm dacă din lipsă de posibilități sau din alte motive. Astfel, aflăm despre Maria că la căsătoria ei cu Dumitru vornic, acesta a luat-o „numai cu trupul”, căci „n-a avut nimic, nici zestre, nici alt nimic”⁶⁴.

Măritarea unei fete constituia, deci, o sarcină destul de dificilă, chiar și pentru unele dintre familiile boierești. Dar, după cum am mai spus, indiferent de rangul și de averea lor, alcătuirea foii de zestre a constituit o îndatorire morală, de care fiecare tată/mamă trebuia să se achite, și nu oricum. Întocmirea foii de zestre nu putea să fie, sub nicio formă, mai prejos decât starea socială. Valoarea ei creștea sau descreștea în funcție de aceasta. Fenomen destul de simplu în plan teoretic, dar foarte complex în practică, asigurarea zestrei era un prim pas spre căsătorie. Ea, averea paternă, numită zestre, o ajuta pe tânăra fată să se mărite mai ușor și reprezenta, în primii ani de căsnicie, un adevărat suport material pentru economia noului cuplu⁶⁵. În atari condiții, modalitatea procurării zestrei de către femeie devenea oarecum rațională, de vreme ce ea genera sau nu pregătirile de nuntă.

Redactarea foii de zestre începea, în linii mari, cu o formulă religioasă⁶⁶, urma înșiruirea zestrei și se încheia tot cu o invocare a grației și a puterii divine⁶⁷. În mod normal, foaia de zestre cuprindea: case (sau loc de case)⁶⁸, sate și mori⁶⁹, moșii⁷⁰, animale⁷¹, vii⁷², sălașe de țigani⁷³. Robii țigani au reprezentat, la vremea aceea, un bun de preț. Boierii îi foloseau „cu vârf și îndesat” în diferite îndeletniciri. De pildă, țiganii erau bucătarii boierilor⁷⁴, iar țigăncile aveau grijă de copiii boierilor și lucrau neîncetat, împreună cu stăpâna, la năframe⁷⁵. De asemenea, un țigan nu avea dreptul să stea la judecată, el putea să fie vândut⁷⁶ sau asuprit după bunul plac al stăpânului⁷⁷.

Foaia de zestre întocmită de familiile boierești, pe lângă obiectele necesare gospodăriei, mai cuprindea și bunuri personale: veșminte⁷⁸, vase și tacâmuri, podoabe⁷⁹, așezate în lada de zestre, dar și mobilă⁸⁰.

64. DRH, B, XXIII, p. 424–425.

65. Ghițulescu 2002, p. 95.

66. „Fie, Domnul, mila ta spre noi precum și noi nădăjdăuim întru tine; făcut-am această foaie de zestre la căsătoria iubitei noastre fice [...]” (Rădulescu 1991, p. 41).

67. „De la noi puțin și de la Dumnezeu mult” (*Ibidem*).

68. Constandin, feciorul popei Nicăi cliseariul, a vândut un loc de casă ce i-a fost dat de către tatăl său zestre (*Documente București*, p. 60). Stan chivărarul și cu soția sa, Voica, au vândut lui Condiță postelnic un loc de la Troian până la Fântâna Catorei, loc ce Velica l-a primit de la mama sa zestre (DRH, B, XXII p. 136).

69. La căsătoria Pascalinei cu Luca Stroici, tatăl său, Gheorghe logofăt, i-a dat zestre seliștea Tocmăceni și satul Uricani (Székely 1995, p. 67–68). Alexandru voievod a întărit lui Sima logofăt și fiilor lui satul Grozăvești cu tot hotarul, vecinii, vadurile de moară, venitul din vatra satului și două sălașe de țigani, care au fost ale Elisaftei, soția lui Sima logofăt, primite zestre de la mătușa ei (*Catalogul*, III, p. 189). Radu voievod a întărit lui Dima și jupânesei lui, Velica, jumătate din satele Obârșie, Roșia și Bezdina, precum și un sălaș de țigani, toate primite zestre de Velica. (*Ibidem*, p. 59). Radu voievod „a întors” Agafiei, cneaghina lui Boul vistierul, satul Davideni, cu mori, satul Frățești și satul Nisporești, pentru că i-au fost „ocini și dedine de zestre” (*DIR*, A, IV, p. 50).

70. Maria din Bucov a dat zestre fetei sale Elina, soția lui Ianu spătarul, toate moșiile pe care le-a avut (DRH, B, XXV, p. 89–90). Radu voievod a întărit Dobireței, fiica lui Vlad din Gura Șușiței și soția lui Mihai, moșia din Bălteni, care a fost primită, de către aceasta, ca zestre (*Catalogul*, III, p. 55).

71. Staico paharnic, neavând cu ce să-și „scoată capul”, a vândut zestrea soției lui, care era formată din: 10 vaci cu lapte, 100 de oi, 10 iepi mici și mari, 30 de sfini (porci), 6 boi și 6 cai (*Ibidem*, p. 656–657).

72. *Călători*, VI, p. 209–210.

73. Iane postelnicul a dat egumenului de la mănăstirea Câmpulung două țigănci de pomană, care au fost primite de către soția lui ca zestre (DRH, B, XXXII, p. 297). Mihail voievod a dat fiicei sale Florica, soția lui Preda, fost mare sluger, ca și zestre țigani (*Catalogul*, III, p. 57). Tudoran slugerul a dăruit la nunta fiului său, Iane paharnic, un sălaș de țigani, anume Ghergina cu toată familia lui (*DIR*, B, IV, p. 88–89).

74. *Catalogul*, III, p. 458.

75. *Călători*, VIII, p. 379–380.

76. Vezi Rezachevici 1980, p. 13.

77. *Călători*, VII, p. 458.

78. Vezi Iorga 1992, p. 123.

79. Vezi partea de zestre a Bălașei, fiica lui Iordachi Cantacuzino (Iorga 1931, p. 36–38).

80. *Călători*, VI, p. 209–210.

Prin zestre și prin darurile de nuntă, fetele primeau cam tot ce se putea din averea părintească. Luându-și partea, ele erau excluse de la moștenire, în cazul în care existau descendenți de sex masculin⁸¹. În lipsa unor fii, fiicele dobândeau calitatea de succesoare⁸². Transferul substituției fiică în loc de fiu, în Țara Românească, aducea după sine intervenția obligatorie a unui terț. Acest lucru făcea ca toate convențiile, ce priveau această speță, să fie reglate de autoritatea domnească⁸³. În preajma acestor realități, nu putem spune decât că, în familiile boierești, zestrea apărea ca o simplă anticipare asupra succesiunii⁸⁴, dar și ca o compensație acordată femeii pentru faptul că era înlăturată de la moștenire⁸⁵. Contrar așteptărilor, de cele mai multe ori, femeile se mulțumeau cu ceea ce li se dăruia prin foaia de zestre, mai ales că, uneori, tatăl sau fratele mărea acea parte⁸⁶.

Legat de modul de administrare, zestrea rămânea o proprietate a femeii. Ea putea să o folosească cum credea de cuviință, să o vândă sau să o dăruiască⁸⁷, dar numai cu consimțământul soțului⁸⁸. În unele situații excepționale, ca de pildă divorțul, femeia își pierdea zestrea dacă despărțirea se pronunța din vina ei⁸⁹. Pentru cazurile de deces, femeia care murea fără urmași lăsa în urma ei o zestre ce se reîntorcea la tatăl ei. Când avea copii, exista o diferență, bunurile primite zestre, de astă dată, reveneau soțului⁹⁰.

După citirea zestrei, un oarecare individ, talentat în orația de nuntă, rostea câteva vorbe, în numele miresei, părinților acesteia, mulțumindu-le pentru toate binefacerile primite de la ei, nașterea, creșterea, și cerându-le binecuvântarea peste noul cuplu. Părinții miresei, foarte probabil cuprinși de euforia momentului și de grija de a anihila orice temei de tristețe, cu intenția voalată de a „cimenta” relația celor doi, acordau binecuvântarea, ei înșiși sau prin intermediul altcuiva: „și roagă pe Dumnezeu și pe îngerul lor păzitor să le dea celor cununați dragoste credincioasă și așternut nespurcat”⁹¹. Imediat ce se sfârșea acest episod, menit să marcheze introducerea tinerilor în noua stare, cei doi soți plecau împreună în „cale albă”⁹², făcând, astfel, trecerea, într-o ordine bine stabilită, de la marea sărbătoare, de la marele „spectacol” al nunții, la viața obișnuită de familie, la înglobarea proaspetei familii în noul neam, precum și în noua ierarhie socială⁹³.

Concluzionând, remarcăm că totalitatea actelor din scenariul nupțial au avut în vedere asigurarea trecerii depline de la starea de băiat și fată, la categoria oamenilor maturi, a celor căsătoriți, ce urmau să-și întemeieze o gospodărie, o familie nouă, o casă în sens tradițional⁹⁴. Conștiente că menirea lor principală este să facă din nuntă o mare sărbătoare, familiile boierești din Țara Românească și Moldova secolului al XVII-lea au potențat și au vitalizat acest eveniment, transformându-l într-un adevărat spectacol. Desfășurată în atmosfera unui spectacol, o nuntă boierească a fost un bun prilej de a pune în valoare prestigiul, rangul și puterea economică a familiei. Totodată, ea a fost un moment ce a exprimat sentimente adânc omenești, de bucurie, de socializare între toți membrii comunității, contribuind, în acest mod, la făurirea de noi și noi alianțe.

81. Gonța 1995, p. 599; Grămadă 2003, p. 195.

82. Pentru exemple, vezi Barbu 1998, p. 67.

83. „*Le transfert de la substitutio en Valachie a entraîné aussi l'intervention obligatoire du Tiers (tertium), ce qui fait que tous les actes de cette espèce soient réglés par l'autorité du prince.*” (Barbu 2003, p. 45).

84. Sachelarie 1970, p. 496.

85. Goody 2003, p. 119.

86. Ghițulescu 2000, p. 219.

87. „*Fiece muiare, la zestrea ei cea de afară și la veniturile ei carele-i vin de la rudeni, poate să obladuiască și să hărăzească și să dea, fiindu-i măcar viu și bărbatul [...]*” (Îndreptarea legii 1652, glava 265, p. 266).

88. Fotino 1972, p. 66.

89. Chiar în dimineața de după nuntă, dacă mirele își găsea mireasa „spurcată”, el oprea toată zestrea, primind, în plus, din poruncă judecătorească, și decontarea cheltuielilor făcute la nuntă (Cantemir 1973, p. 248).

90. *Călători*, VI, p. 210.

91. Cantemir 1973, p. 243.

92. Iorga 1992, p. 123.

93. Moise 2001, p. 84.

94. *Ibidem*, p. 80.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Barbu 1998 — Violeta Barbu, *Privilegiul mezinului între realitatea juridică și ficțiunea basmului*, în *Arhiva Genealogică*, V (X), nr. 1–2, 1998, p. 65–76.
- Barbu 2003 — Violeta Barbu, *Systèmes successoraux en pays de coutume: la substitution en Valachie (1450–1650)*, în *Studii și materiale de istorie medie*, XXI, 2003, p. 33–46.
- Barbu 2005 — Violeta Barbu, *Pagini din istoria căsătoriei în țările române. Căsătoria ca sacrament (secolul al XVII-lea)*, în *Studii și materiale de istorie medie*, XXIII, 2005, p. 101–115.
- Bârlea 1981 — Ovidiu I. Bârlea, *Folclorul românesc*, vol. I, București, Editura Minerva, 1981.
- Bucșan 1971 — Andrei Bucșan, *Specificul dansului popular românesc*, București, Editura Academiei, 1971.
- Cantemir 1973 — Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, (ed. Magdalena Popescu), București, Editura Minerva, 1973.
- Carte românească 1646* — *Carte românească de învățătură, 1646*, (ed. A. Rădulescu), București, Editura Academiei, 1961.
- Călători, V* — *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, (ed. Maria Holban și Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1973.
- Călători, VI* — *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, (ed. Maria Holban și Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
- Călători, VII* — *Călători străini despre Țările Române*, vol. VII, (ed. Maria Holban și Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.
- Călători, VIII* — *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, (ed. Maria Holban și Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Catalogul, III* — *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhiva Statului*, vol. III (1621–1632), (vol. întocmit de Maria Soveja și Mihail Fănescu), București, 1978.
- Chirilă 2003 — Georgeta Chirilă, *Aspecte privind statutul juridic al femeii căsătorite din Țara Românească și Moldova reflectat în pravilele domnești din secolul al XVII-lea*, în *Studia Universitatis Petru Maior, Historia*, 3, 2003, p. 63–84.
- Costin 1958 — Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, în *Opere* (ed. P. P. Panaitescu), București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958.
- Cronicari munteni 1970* — *Cronicari munteni*, (ed. Liviu Onu), București, Editura Științifică, 1970.
- DIR, A, IV* — *Documente privind istoria României, A, Moldova, veac XVII*, vol. IV, (vol. întocmit de Ion Ionașcu și L. Lăzărescu-Ionescu), București, Editura Academiei, 1956.
- DIR, B, IV* — *Documente privind istoria României, B, Țara Românească, veac XVII*, vol. IV, (vol. întocmit de Ion Ionașcu și L. Lăzărescu-Ionescu), București, Editura Academiei, 1954.
- Documente București* — *Documente privind istoria orașului București* (vol. întocmit de Florian Georgescu și Paul I. Cernovodeanu), București, (f. a.).
- DRH, B, XXII* — *Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească*, vol. XXII, (vol. întocmit de Damaschin Mioc), București, Editura Academiei, 1969.
- DRH, B, XXIII* — *Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească*, vol. XXIII, (vol. întocmit de Damaschin Mioc), București, Editura Academiei, 1969.
- DRH, B, XXV* — *Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească*, vol. XXV, (vol. întocmit de Damaschin Mioc și Maria Bălan), București, Editura Academiei, 1985.
- DRH, B, XXXII* — *Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească*, vol. XXXII, (vol. întocmit de Violeta Barbu și Gheorghe Lazăr), București, Editura Academiei Române, 2001.
- Fotino 1972 — George Fotino, *Pagini din istoria dreptului românesc*, București, Editura Academiei, 1972.
- Ghițulescu 2000 — Constanța Ghițulescu, *Zestrea între normă și practică. Țara Românească în secolul al XVII-lea (I)*, în *Studii și materiale de istorie medie*, XVIII, 2000, p. 213–222.

- Ghițulescu 2002 — Constanța Ghițulescu, *Familie și societate în secolul al XVII-lea*, în *Studii și materiale de istorie medie*, XX, 2002, p. 89–114.
- Ghițulescu 2003 — Constanța Ghițulescu, *Jocurile căsătoriei în Valahia secolului al XVIII-lea. Studii de caz: Constantin Brezoianu vs. Marica Filipescu*, în *Studii și materiale de istorie medie*, XXI, 2003, p. 47–55.
- Goody 2003 — Jak Goody, *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică* (traducere de Silvana Doboș), Iași, Editura Polirom, 2003.
- Gonța 1995 — Alexandru I. Gonța, *Femeia și drepturile ei de moștenire în Moldova, după „obiceiul pământului”*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, XVII, 1980, p. 597–602.
- Grămadă 2003 — Ilie Grămadă, *Femeia în Evul Mediu*, Iași, Editura Vasiliana '98, 2003.
- Huț 2009 — Anca-Daniela Huț, *Căsătoria în familiile boierești din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea. Între constrângeri cutumiare și interes*, în *Buletinul Cercurilor Științifice Studențești*, 15, Alba Iulia, 2009, p. 87–95.
- Iorga 1931 — Nicolae Iorga, *Scrisori de femei*, Vălenii de Munte, Editura Datina Românească, 1931.
- Iorga 1992 — Nicolae Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, (ed. Doina Elisabeta Ștefelea), București, Editura Humanitas, 1992.
- Îndreptarea legii 1652 — *Îndreptarea legii, 1652* (ed. A. Rădulescu), București, Editura Academiei, 1962.
- Marcu 1997 — Liviu P. Marcu, *Istoria dreptului românesc*, București, Editura Luminalex, 1997.
- Moise 2001 — Ilie Moise, *Folclor românesc – note de curs*, Sibiu, Editura Alma Mater, 2001.
- Panaitescu 1994 — Petre P. Panaitescu, *Interpretări românești: studii de istorie economică și socială*, București, Editura Enciclopedică, 1994.
- Rădulescu 1991 — Andrei Rădulescu, *Pagini inedite din istoria dreptului vechi românesc*, București, Editura Academiei Române, 1991.
- Rezachevici 1980 — Constantin Rezachevici, *Aservirea femeilor în Țara Românească în vremea lui Radu Șerban (Note de istorie socială)*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Historia*, XXV, nr. 2, 1980, p. 8–14.
- Sachelarie 1970 — Ovid Sachelarie, *Privilegiul masculinității în Țara Românească până la jumătatea secolului al XVII-lea*, în *Studii. Revista de istorie*, tomul 23, nr. 3, 1970, p. 493–499.
- Solcan 2005 — Șarolta Solcan, *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*, București, Editura Universității din București, 2005.
- Suciu 1998 — Alexandru Suciu, *Nevoia actuală de ceremonial și ritual*, Brașov, Editura Lux Libris, 1998.
- Székely 1995 — Maria Magdalena Székely, *Noi contribuții la genealogia familiei Stroici*, în *Arhiva Genealogică*, IV (IX), nr. 1–2, 1995, p. 65–97.
- Székely 1997 — Maria Magdalena Székely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în *Arhiva Genealogică*, IV (IX), nr. 1–2, 1997, p. 59–117.
- Văduva 1997 — Ofelia Văduva, *Magia darului*, București, Editura Enciclopedică, 1997.